

До разової спеціалізованої вченої ради С5-05-10-2024-2
Інституту соціології НАН України
(01021, м. Київ, вул. Шовковична, 12)

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Гетман Юлії Анатоліївни**
«Інституціоналізація громадсько-політичної онлайн-активності в
умовах диджиталізації публічної сфери України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань С «Соціальні
науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини» за спеціальністю
С5 «Соціологія»

Актуальність теми дисертації

Дисертаційне дослідження Ю. А. Гетман присвячене цікавій і актуальній темі – практикам громадсько-політичної онлайн-активності в умовах цифрової трансформації публічної сфери в Україні. Цифровізація стрімко змінює політичні практики, соціальні зв'язки, інструменти впливу громадян на державу. Відтак, зростає значущість цифрової публічної сфери як простору громадської участі. На фоні пандемії COVID-19 та повномасштабної війни Росії проти України, суспільство було змушене оперативного переорієнтуватися з офлайн-форм взаємодії на онлайн. Саме в цей період відбулася активізація нових форм політичної участі, які потребують аналітичного осмислення, теоретичного узагальнення та емпіричної верифікації. Таким чином, обрана тема і своєчасна й стратегічно важлива для розуміння перспектив розвитку громадянського суспільства, електронної демократії та формування нових інституційних практик в Україні.

Наукова обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження

Дисертація характеризується високим ступенем теоретичної опрацьованості проблеми, логічною структурованістю та обґрунтованістю емпіричних висновків. У першому розділі авторка демонструє глибоке знання класичних і сучасних концепцій публічної сфери (Ю. Габермас, Н. Фрейзер,

Ш. Муфф), онлайн-активізму, а також інституціонального підходу (Т. Парсонс, Д. Норт, М. Олсон).

У другому розділі ґрунтовно досліджено чинники, форми та ризики громадсько-політичної онлайн-активності. Авторка обґрунтовує необхідність розрізнення інституційних, неінституційних та кросформатних форм дій, акцентуючи увагу на феномені псевдоактивізму.

У третьому розділі репрезентовано якісно опрацьований емпіричний матеріал, зокрема дані моніторинґів ІС НАНУ, вторинний аналіз та авторське онлайн-опитування студентів. Авторка прагне довести, що онлайн-активність українців має ознаки інституціоналізації, адже це підтверджується критеріями легітимності, повторюваності та нормативної регуляції.

Новизна представлених у дисертації теоретичних та емпіричних результатів

На ґрунті сучасних теоретичних доробок, вторинного аналізу результатів соціологічних досліджень та власного емпіричного проекту авторці вдалося нетривіально і фахово представити концепцію трансформації традиційних форм громадського активізму в он-лайн режими. Основні інноваційні моменти, якої полягають в наступному: запропоновано авторське визначення громадсько-політичної онлайн-активності як свідомої політичної дії в цифровій публічній сфері; адаптовано концепцію транзакційних витрат неінституційного підходу до аналізу інтернет-активізму; показано, що наймасовіші форми активності мають низький рівень транзакційних витрат, однак саме середній рівень витрат дає найвищу ефективність; виявлено політичні орієнтації активних онлайн-громадян: проєвропейськість, прихильність до правих ідеологій, підтримка державності; удосконалено інструментарій емпіричного вимірювання онлайн-участі громадян; застосовано концепцію *digitally networked participation* (Y. Theocharis та ін.) до умов України.

Практична цінність отриманих результатів

Результати дисертаційного дослідження Юлії Гетман, беззаперечно, мають прикладний характер і можуть бути використані для: розробки політик

цифрової участі громадян; оптимізації практик електронної демократії; формування нормативних засад цифрової етики; підвищення рівня цифрової грамотності; освітніх програм для соціологів, політологів, медіадослідників; удосконалення механізмів моніторингу громадської участі. досліджень різних аспекті цифровізації суспільства, демократичних процесів в суспільстві, громадянського суспільства, культури участі тощо теоретико-методологічної бази для подальших досліджень громадсько-політичної активності та розвитку громадянського суспільства;

Повнота висвітлення результатів дослідження у наукових публікаціях

Основні результати дисертації викладено в 13 публікаціях, з яких 4 – у фахових виданнях, включених до переліку МОН. Всі публікації корелюють з розділами дисертації та підтверджують наукову самостійність здобувачки. Така кількість і якість наукового доробку відповідає вимогам чинного порядку присудження наукових ступенів.

Відсутність (наявність) академічної доброчесності

Аналіз дисертації та наукових публікацій Гетман Юлії Анатоліївни, у яких висвітлені основні наукові результати дослідження, не дає підстав припускати, що в них мають місце порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Констатуючи в цілому позитивне враження від тексту дисертації Юлії Гетман, маю зробити декілька коментарів і акцентувати на деяких дискусійних моментах.

1. Пафос роботи полягає в обґрунтуванні процесу інституціоналізації громадсько-політичної активності в умовах диджиталізації публічної сфери України. Але термін «інституціоналізація» видається занадто сильним. Форми політичного активізму про які згадує авторка – створення і підписання петицій/звернень, обговорення суспільно значущих проблем, формування спільнот з метою артикуляції і досягнення різноманітних соціальних чи політичних цілей тощо – є фундаментальними елементами демократичних

політичних режимів. Усі ці практики інституціоналізуються набагато раніше – в доцифрову епоху – з формуванням публічної сфери, розвитком органів, процедур справжнього народовладдя. Отже, на мій погляд, доречніше говорити не про інституціоналізацію політичної активності, а про зміну її модальності, форми, процедур, ефектів з виникненням диджитальних медіа.

2. Дослідження могло б виграти від авторського порівняння громадського активізму в доцифрову і цифрову епоху. Зокрема, залучених суб'єктів, їхніх соціальних характеристик і ресурсу, доступу до участі, ефективності, мобілізаційного потенціалу, інтегрованості у повсякденні практики, вплив на інші суспільні інституції, загалом порівняння культури участі в добу високого модерну і сучасності тощо. Можливо ми б побачили безперечні аргументи на користь саме інституціоналізації нових форм активізму.

3. Важко погодитись з тезою авторки про те, що концепція транзакційних витрат Д. Норта «дозволяє розкрити логіку інституціоналізації громадсько-політичної онлайн-активності» (с.17 тексту дисертації). Класифікація практик участі на ґрунті обсягу витрат (енергетичних, часових, фінансових тощо) є цілком доречною, але занадто формальною, якщо говорити про соціологічний дискурс. Цікаво було б побачити модель ціннісно-мотиваційних, соціо-культурних чинників он-лайн активізму у сучасній Україні. Розуміючи обмеження жанру дисертаційного дослідження, маю сподівання, що зацікавленість авторки культурою участі у диджитальному просторі не зникне після захисту і невдовзі ми побачимо нові ґрунтовні доробки за цією проблематикою.

Наведені зауваження та побажання є дискусійними і не впливають на загальне позитивне враження від роботи дисертантки.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Гетман Юлії Анатоліївни «Інституціоналізація громадсько-політичної онлайн-активності в умовах диджиталізації публічної сфери України», є самостійним, цікавим і

актуальним дослідженням, виконаним на належному фаховому рівні, з використанням міжнародних і вітчизняних наукових праць і результатів власних емпіричних досліджень. Методологічна база роботи є комплексною, охоплює класичні та сучасні підходи, а також власні концептуальні напрацювання. Авторка впевнено володіє методами соціологічного аналізу – як теоретичного, так і емпіричного – що підтверджує її високий рівень наукової кваліфікації.

Результати дисертації повноцінно відображені в наукових публікаціях, а отже відповідають вимогам до наукової кваліфікації ступеня доктора філософії, що встановлені Постановою № 44 Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. – із змінами, внесеними за Постановою №507 Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації науково-педагогічних і наукових кадрів» від 03.05.2024 р.

Дисертантка – Гетман Юлія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю С5 – «Соціологія» в галузі знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини».

Офіційна рецензентка:

кандидатка соціологічних наук, доцентка,
старша наукова співробітниця
відділу соціології культури та масової комунікації
Інституту соціології НАН України

Наумова Марта Юріївна